

Raha puhuu

Osaako psykoanalyttinen yhteisö tulkita rahan puhetta? Talouskriisi nosti rahan takaisin elämämme keskiöön. Vaikeassa taloustilanteessa on vaikea löytää itse hoitonsa maksamaan kykeneviä potilaita. Terapiasuuntausten välinen kilpailu kiristää markkinoita. Silti rahasta puhutaan psykoterapiakoulutuksissa olemattoman vähän vaikka sekä psykoterapeutit että potilaat ovat siitä täysin riippuvaisia. Psykoterapeutit puhuvat avoimemmin seksistä kuin rahasta.

Psykoterapiassa näyttäytyy, että raha on monenlaisten tunteiden, siirtymien ja projektoiden kohde. Rahaan yhdistyvät toiveemme, tarpeemme ja pelkomme, jotka kohdataan erityisesti maksupäivinä. Trachtman toteaa, että raha on lopulta kuitenkin pelkkä mieleme tuote. Jos mietimme rahan psykologista olemusta, se perustuu siihen totuuteen, että me kaikki olemme jollain tavalla riippuvaisia toinen toisistamme. Se miten koemme muiden asennoituvan ja suhtautuvan meihin, vaikuttaa väistämättä psyykkiseen hyvinvointiimme. Tämä johtuu siitä, että kaikilla ihmisillä on irrationaalisia ja maagisia ajatuksia siitä, mitä raha voi tehdä itselle ja toisille. Raha on toisin sanoen kaikkien yhteinen kolikoihin, seteleihin yms. sijoitettujen projektoiden summa, joka sisältää halumme, toiveemme ja pelkomme. (Trachtman 1999, 287.)

Ilmarinen takoo *Kalevalassa* kultaneidon, jonka hän kuitenkin havaitsee kylmäksi ja puutteelliseksi. Se ei anna sitä mitä hän lopulta hakee. Ilmarinen takoo Pohjolan emännälle Sammon vastineeksi tyttärestä. Sampo on rahaa, viljaa ja suolaa tekevä ihmekone. Sampo on allegoria tekniikasta, aikansa 3D-tulostin. Sampo yhdistetään seppien luomaan uudenlaiseen hyvinvointiin, joka uhkaa syrjäyttää Väinä-

möisen ja tietäjäkulttuurin (Pylkkö 2009; Setälä 1932). Uhkaavatko nykypäivän halpahintaiset ja lyhytkestoiset nettiterapiat psykoanalyttista hoitoperinnettä? Oidipaalisuus yhdistyy Kalevalassa rikkauksien tavoitteluun. Rikkaat vanhat miehet etsivät vielä tänä päivänäkin nuorempia puolisoita ja nuoret naiset rikkaita vanhoja miehiä. Oidipaalinen kilpailu kasaantuu rahan ympärille. Raha on lapsen silmissä todiste isän omnipotentista vallasta. Näin raha yhdistyy isän ja pojan oidipaalisuhteeseen. (Carrington 2015, 10.) Ei siis ihme, että viikkorahoista perinnön jakoon saakka raha herättää varhaiset tunnekokemuksemme henkiin. Parhaimmillaan raha opettaa lapselle haluamisen ja tarvitsemisen välisen eron. Carringtonin mukaan raha ei talleta psykologisesti vain sen satunnaista arvoa vaan koko olemassaolomme. Rahan voima on elinvoimaa. Ne, joilla ei ole varaa kulutukseen, jäävät kasvottomiksi. Fantasioissa rahaa käytetään puolustautumiseen kipua ja rakkauden puutetta vastaan sekä heidän rankaisemiseen, joiden halut ja toiveet ovat suunnattu muualle kuin meihin. Samalla kun hyökkäämme fantasiaissamme rankaisemaan sisäisiä objektejamme, raha tarjoaa myös mahdollisuuden hyvityksen ostamiseen. Näin raha ei ainoastaan varastoi arvoa vaan se myös palauttaa sen. (Carrington 2015, 12.) Objektin menetyks on kivun, ahdistuksen ja halun alkusyy (Perelberg 2010, 207–214). Raha lievittää objektin menetyksestä johtuvaa kipua mutta samalla rahan menettäminen ahdistaa meitä jo pelkkänä ajatuksena. Ehkä vainajien suista löydetty kolikot liittyvät rahan menetyksen kipua poistavaan ja kieltävään yhteyteen. Raha lievittää riippuvuuteen liittyvää tuskaa menetyksen hetkellä.

Koska raha yhdistyy oidipaaliseen kolmio-

suhteeseen, kaikki rahaan liittyvä voi herättää voimakasta tiedostamatonta ahdistusta. Ahdistus liittyy hengissä selviytymisen ja tuhoutumisen pelkoon. Oidipus ei suostunut väistämään kolmen tien risteyksessä tapaamaansa saattuetta ylpeytensä takia. Se oli itsetietoisuutta, kopeutta ja pöyhkeyttä, joita liitämme usein rikkauteen ja aristokratiaan. Ylpeys on suoja kateutta vastaan ja ”kateuden pistos” surmaa Laioksen. Ylpeys, kateus, insectiset toiveet ja pelot kietoutuvat myytissä rahaan. Siksi rahasta tulee tabu ja monien ahdistus-temme lähde. Lapsi perii isänsä rikkaudet. Tämän asian tiedostaminen vaatii psyykkistä työtä sekä isältä että lapselta. Pojan ahneus, ylpeys ja piittaamattomuus yhdistettynä isän mustasukkaisuuteen, kyvyttömyyteen luopua ja kateuteen nuoruutta kohtaan, rakentavat murhaavia jännitteitä. Lopulta Sfinksin kysymykseen vastattuaan Oidipus näkee ihmisen koko elinkaaren lapsuudesta vanhuuteen. Kuolemassa rikkainkin kuningas joutuu luopumaan rahoistaan. Jo tiedostamattomana välähdyksenä ajatus palauttaa oidipaalisien häviön katkeran kalkin maun. Vanhuudessa lapsuuden nöyryyttävä koettu riippuvuus kohdataan uudelleen. (Carrington 2015, 48.)

Ihmisen suhde rahaan vaikuttaa siihen, kuinka hän kuvittelee muidenkin suhtautuvan siihen. Kun ihmisellä on paljon rahaa, hän voi tuntea itsensä oidipaalisien kamppailun hyvinvoivaksi valituksi voittajaksi. Se on yleinen fantasia niin rikkaiden kuin köyhien keskuudessa. Raha lievittää miehen kastroatioahdistusta, kun fantasiaissa taloudellisesta hyvinvoinnista muodostuu miehen viriiliyden vastine. Se lupaa kaikki naiset hänen saatavakseen. Naisille raha tarjoaa mahdollisuuden kieltää ylittämätön eron sukupuolten välillä. Fallinen nainen voi hallita köyhempää miestä. (Carrington 2015, 4.) Hyvä esimerkki rahaan ja valtaan liittyvien fantasioiden vaikutuksista on Yhdysvaltojen presidentin Donald Trumpin kampanjan aikana paljastuneiden naisiin liittyvien ”pukukoppi-puheiden” ja väitettyjen naisten kourimisten paljastuminen: rahaan liittyy fantasia kaikkien tarpeittemme tyydyttymisestä. Siksi myös erilaiset uhka-, valta- ja rahapelit houkuttavat. Raha on hybridi, jonka käyttövoimana on libido ja thanatos.

Freud ja raha

Freudin mukaan raha on tabu. Hän piti tärkeänä sen tiedostamista: ”Ihmiset suhtautuvat ja käsittelevät rahaan liittyviä kysymyksiä samalla tavoin epäjohdonmukaisesti, tekosiveydellä ja tekopyhyydellä kuten seksuaalisuutta. Analytikolla ei saa olla tällaista suhtautumista rahaan vaan hänen täytyy käsitellä kaikkia rahaan liittyviä kysymyksiä samalla rehellisyydellä ja suoruudella kuin hän tutkii seksuaalisuutta.” Lause liittyy Freudin potilasmaksuja koskevaan pohdintaan. Silti Freudille näytti olevan erittäin vaikea tarkastella omaa talouttaan psyykoanalyttisesti. Talous oli Freudin sokea piste. (Trachtman 1999, 286.)

Freudin oli erittäin vaikea hallita talouttaan ja vastuitaan. Hän lainasi enemmän kuin pystyi lyhentämään ja oli erittäin katkera veloistaan. Freudin suhdetta rahaan mutkisti se, että taloudellinen kurjuus yhdistyi hänen mielessään isään, joka oli talousasioissa mahdollottoman huoleton ja ennakoimaton. Freudin taloudelliset ongelmat ja hyvittämisen tarpeet tekivät hänet talousasioissa muita elämänalueita kyvyttömämmän tutkimaan tiedostamattomia merkityksiä. Freud oli aina enemmän huolissaan sisäisestä puutteen tunteesta kuin ulkoisesta köyhyydestä tai puutteesta. Taloustieteilijä Drucker kutsuu Freudin perhettä ”neuroosien köyhäintaloksi”. Hänen mukaansa Freud ei kyennyt suhtautumaan rahaan läheskään niin avoimesti kuin seksuaalisuuteen vaikka seksuaalisuus oli se, joka sai Freudin pohtimaan myös rahaan liittyviä asioita. Psykoseksuaalisessa kehityksessä uloste ja raha kytkeytyivät Freudin mukaan toisiinsa: money = feces. Tiedostomattomassa uloste on yhtä kuin lahja, joka taas vastaa rahaa. Saituus ja muut anaaliset luonteenpiirteet, jotka usein yhdistetään analyttikon ammattiin, liittyvät nimenomaan rahan analysiin yhteyksiin. (Carrington 2015, 17–19.) Ulosteen ja rahan yhteys pohjautuu omistamiseen, luomiseen ja antamiseen. Näiden kautta syntyy lapsuudessa malli, kuinka käsittelemme ja siedämme menetyksiä antaessamme tai saadessamme lahjan. Aikuisuudessa malli siirtyy koskemaan rahaa. (Carrington 2015, 45.) Freudin komplisoitunut isäsuhde

heijastui niin rahaan kuin uskontoon. Raha assosioitui Freudilla isään, kuten Jumalakin, jonka takia näistä muodostui Freudin sokea piste. Freud kirjoitti: ”Uskonto on yleisinhimillinen pakkoneuroosi, joka juontaa juurensa oidipuskompleksista. Isäsuhteesta.” (Freud 2012, 21, 64.) Sama pätee rahaan. Raha sisältää aina viittauksen myös muihin ihmisiin koska rahaan liittyy ajatus, että sillä saa jotain muilta.

Freud kaipasi ajoittain kipeästi enemmän rahaa, kuten hänen seuraava unensa kertoo. Ennen unen kertomista Freud huomauttaa, että rangaistusunet eivät vaadi syntyäkseen päivän aikana epämieluisia tapahtumia. Niiden syntymisen edellytyksenä ovat pikemminkin sellaiset päivästä jääneet muistikuvat, jotka ovat ”luvatonta” tyydytystä tuottavia. Freud koki tällaiseksi tyytyväisyyden työstä saatavasta palkkiosta, koska yliminä tuomitsi sen. Unessa Freud kertoo vaimolleen rahasummasta, jonka hänen poikansa joukko-osaston upseerit ovat hänelle lähettäneet. Vaimo pelästyy Freudin kertovan pojan kuolemasta tai haavoittumisesta eikä olisi sen tähden halunnut alun perin kuulla mitään, vaikka Freud vakuutteli kyseessä olevan ilouutisen. Lopulta myös poika ilmestyy uneen mutta hän ei vastaa, kun Freud puhuttelee häntä. Poika näyttää kalpealta ja hänellä on sideharsoa päänsä ympärillä. Itseanalyysissa Freud liitti unen edellispäivän ajatuksiinsa. Hän oli miettinyt, että rintamalla olleesta pojasta ei ollut kuulunut yli viikkoon mitään. Hän tavoitti pelkonsa, että poika on kaatunut tai haavoittunut. Unessa rahaläheys pyrki kääntämään tämän kivuliaan ajatuksen päinvastaisiksi. Raha unessa liittyi myös Freudin omaan praktiikkaan ja ilmeisesti unen alkusysäyskin oli hänen toiveensa päästä ylimääräiseksi professoriksi, joka olisi tuonut mukanaan rahapalkkion. Analyysiaan syventämällä Freud tavoitti toiveensa, joka pääsisi tyydyttämään, jos pojalle olisi tapahtunut se mitä hän eniten pelkäsi. Sen taustalla on ikäihmisen kauna nuorempiaan kohtaan. Sen Freud oli luullut jo tukahtuneen. (Freud 2010, 465–467.) Näin Freudin uni yhdistyy oidipusmyyttiin. Unen yhteys syyllisyyteen saa näin lisävalaistusta. Rahavaikeuksiin ja ahneuteen liittyvät voimakkaat syyllisyyden tunteet saavat

selityksensä rahan oidipaalisista yhteyksistä. Raha toimii myös puolustautumisessa vaikeita tunteita ja todellisuutta vastaan. Rahalla yrittään kieltää kateus, hakea hyvitystä ja kieltää vanheneminen:

”Kun kolmatta linjaa takaisin, kuljen kerran.
Saa vanhat saatavat jokainen.
Mutta kolmatta linjaa takaisin, kun kuljen,
niin tiedän että en yhtä vain saa.
Kun mä kolmatta linjaa takaisin, noin kuljen,
niin tiedän nuoruutein jäänyt on taa.
Voi itsetuntoa nostaa shekkivihollain,
voi iskut ilkeät kostaa, jotka kerran sain.
Voin sylin lämpöä ostaa, jos mä tahdon vain.
Mutta ostaa en voi nuoruuttain.”

– Juha Vainio 1968

Raha ja tiedostamaton

Meidän on vaikea nähdä rahan kaikkia tiedostamattomia merkityksiä. Raha on aikamme viimeinen tabu, joka on yhtä suuri mysteeri kuin seksi. Yhtä ehtoton kuin uskonnot ja yhtä epävakaa kuin politiikka. Raha on monien tiedostamattomien yhteyksiensä vuoksi suurin tunteiden herättäjä. Ilman, maan, veden ja tulen lisäksi raha on viides tekijä, joka jokaisen on pakko ottaa useimmiten arjessaan huomioon. Psykoanalyttisessa kirjallisuudessa on kirjoitettu erittäin vähän esimerkiksi analyttikoiden palkkioista tai potilaiden rahaan liittyvistä ongelmista, joita ovat mm. saituus, tuhlaaminen, kohtuuton anteliaisuus, tarjousten perässä juokseminen ja uhkapelaaminen. Vaikenemisen takana on valtaisa määrä pelkoa, ahneutta, häpeää ja vastenmielisyyttä, joka on yhteistä sekä potilaille että psykoterapeuteille. (Carrington 2015, xii–xiv) Rahasta ei puhuta vaikka siihen yhdistyviin konflikteihin liittyvät mm. monet avioeroihin johtavat ongelmat. Raha on mukana myös monissa muissa ongelmissa, kuten ahdistuksen, masennuksen, epäluuloisuuden, impotenssin, uhkapelaamisen, sosiaalisen eristyneisyyden ja jopa itsemurhien sekä murhien taustalla. (Trachtman 1999, 275.)

Kun pikku lapsi leikkii ulosteellaan ja virtsalallaan, se vaikuttaa aikuisen silmissä hölmöltä

eikä lainkaan viihdyttävältä. Leikeissä ulosteet muuttuvat osaksi äidin ja lapsen välistä emotionaalista vuorovaikutusta. Lapsi kokee hänestä itsestään tulevat asiat hyvinä, jos ne tuottavat sekä hänelle että äidille mielihyvää. Freud oivalsi, että raha ja ulosteet assosioituvat yhteen, koska kummatkin liittyvät omistamiseen, luomiseen ja antamiseen. Lapsi luo itse ulosteen, jonka takia se on hänelle niin arvokas. Voi vain kuvitella millainen lapsen reaktio on, jos hänelle iloa tuottava lahja otetaan vastaan inholla. (Carrington 2015, 44–45) Ulosteeisiin liittyvä kiinnostus ilmenee myöhemmin mm. kiinnostuksessa rahaa ja lapsen hankkimista kohtaan, joka edelleen lähentää anaalisen vaiheen erotiikkaa genitaaliseen vaiheeseen. Nämä säilyvät aina jossain määrin yhteydessä toisiinsa. (Carrington 2015, 31–34.) Rahan anaalinen yhteys paljastuu myös lauseissa: ahneella on paskainen loppu ja rahaa on niin ettei paskalle taivu. Koska uloste on vauvan mielessä ensimmäinen konkreettinen todiste omasta kyvystä tuottaa jotain merkittävää, on sekä aineellisella että objektsuhdetasolla selvää, että raha merkitsee myöhemmin symbolisesti samaa. Tiedostamattomassa uloste, lahja, penis ja vauva ovat samanarvoisia. Anaalissa vaiheessa vauvan suurin tyydytys tulee oman ruumiin eritteiden säätelyn kautta. Hän voi joko totella tai olla tottelematta potalle komennettaessa. Näin lapsi voi ilmaista samalla vihaansa äitiä kohtaan. Siisteys harjoittelun seurauksena saavat alkunsa monet pakkoneuroottiset häiriöt. Kuten kaikkivoipaisuutensa vallassa oleva lapsi on ulosteittensa lumossa, myös ökyrikas ihminen uskoo, että rahat antavat hänelle vallan, voiman ja oikeutuksen tehdä ja toimia kuten hän itse haluaa. Ulostamiseen liittyvä mielenkiinto näyttäytyy sublimateen kehittymisen kautta kiinnostuksena hiekkalaatikolleikkoihin, kauniiden kivien ja lopulta rahan keräämiseen. Rahan ja ulosteiden yhteys siirtyy koskemaan kaikkea, joka symboloi asioita, joita ihminen voi antaa tai saada toisilta: äidin maito, sperma, penis, suoja, lahja, voima jne. Hänen mukaansa raha täyttää alun perin narsistisia ravinnon ja kaikkivoipaisuuden tarpeita. Raha on kulttuurissamme arvon, pätevyyden, vapauden, arvovallan, miehisyys-

turvallisuuden ja hallinnan väline sekä mitta. Näihin kaikkiin voi liittyä konflikteja. (Trachtman 1999, 278.) Kaikkivoipainen toteaa, että ”voin tehdä ja saada mitä hyvänsä kun minulla on rahaa” todistaa, että rahaan sisältyy kaikkivoipaisuuden fantasia edelleen myös aikuisen mielikuvissa. Lapsuuden ja nuoruuden kehityksen aikana kohdattava realiteetti, jonka osa raha on, luo itselle ja omalle vallalle rajat mutta se myös pikku hiljaa lisää itsenäisyyttä suhteessa vanhempiin. Joillekin rahasta muodostuu persoonallisuuden grandiositeetin pysyvämpi suoja. Raha yhdistyy vanhempi pariin ja muodostuu myös sen takia tavoiteltavaksi. Hinnoittelemalla rakkauden ja seksin, monet fantasiamme säilyvät elinvoimaisina.

Trachtmanin potilas koki köyhän lapsuutensa takia voimakasta syyllisyyttä rahasta, jota hänellä oli nyt runsaasti. Hän oli mm. kertonut naapureistaan, että ”kukaan ei pysty havaitsemaan mistään, että minulla on paljon rahaa” (Trachtman 1999, 282.). Hänelle isot tulot laukaisivat identiteettikriisin. Matalat tulot yhdistyivät hänen äitinsä feminiinisiin piirteisiin, kun taas hyvä palkka yhdistyi maskuliinisuuteen. Tilannetta mutkisti se, että potilaan isä ei arvostanut lainkaan rahan ja rikkauksien tavoittelua. Tämä ”ongelmavyhti” aiheutti nuorelle miehelle konfliktin: tehdäkö rutkasti rahaa vai pitääkö etsiä sen sijaan rento mutta huonommin palkattu työ ja sietää sen valinnan seksuaaliselle identiteetille mukanaan tuomat paineet? Rahan ansainnasta muodostui objekti, johon identifioituminen määritteli itsen. Nuori mies häpesi isäänsä ja koki syyllisyyttä ansaitessaan enemmän kuin isänsä. Koska hän oli identifioitunut isänsä kielteiseen asenteeseen rahaa paljon ansaitsevia kohtaan, hän joutui myös häpeämään itseään valitessaan hyvä palkkaisen työn. (Trachtman 1999, 288.) Potilaan rahaan liittyvät ongelmat linkittyivät näin oidipaaliseen kuvioon.

Abraham, Ferenczi ja Jones liittivät rahan Freudista poiketen enemmän oraaliseen vaiheeseen (Carrington 2015, 114–116). Lapsi syö joitain ruokia mieluummin kuin toisia. Samalla hän oppii säätelemään ja näkemään ruumiinsa rajoja: sitä mikä on ja otetaan sisälle tai ulos. Tätä havainnoidessaan lapsi

huomaa rintamaidon vaihtuvan uudenlaiseen ruokaan ja sen taas yhä uusiin. Tapahtumaketju yhdistyy vaihtamiseen, jota tehdään rahataloudessa. (Carrington 2015, 42–43) Tällainen transformaatio (metanoia) on olennaista psykoterapiassa. Tunteiden transformaation rinnalla potilaan tunteistaan maksama raha muuttuu tulkinnoiksi ("ravinnoksi"), jotka joko otetaan sisälle tai pulautetaan ulos. Ryhmäpsykoterapiassa sanojen välityksellä käytävä "vaihtokauppa" on Bionin mukaan mahdollista vain työryhmätasoisessa ryhmässä. Peruskomusryhmässä sanojen välityksellä käytävä vuorovaikutus on tärkeää ainoastaan tilan äänellä täyttämisen kannalta. (Carrington 2015, 78.) Vain työryhmätasolla oleva psykoterapiaryhmä pohtii halujaan, toiveitaan ja pelkojaan suhteessa toisiinsa ja terapeuttiin sekä suree sitä, mitä ei koe saatavan ja iloitsee siitä, mitä toisilta voi saada ja antaa. Vain silloin transformaatio on mahdollista. Ryhmässä havaitaan joskus, että sanojen avulla annettavaa ravintoa ei koeta riittävänä. Siihen päädytään, kun ryhmä pohtii, onko terapia siitä maksettavan rahan arvoista. Muuttuuko psykoterapiasta maksettu raha ravitseviksi sanoiksi ja tunteiksi? Carringtonin mukaan rahan vaihtamisen esiintyminen potilaan unessa voi symboloida potilaan vaikeutta hyväksyä niitä itsessään kohtaamiaan puolia, jotka vaatisivat muutosta. Ne haastavat luopumaan vallitsevasta käsityksestä itsestä ja elämästä. Löyhästi ilmaisten voidaan sanoa, että kahden ihmisen suhteessa yksilön tunnekokemus vaihtotalouteen liittyen on aina paranoideinen (Kleinin 1946 kuvaamaan tapaan), vaikka itse vaihtotapahtuma olisi täysin kiistaton ja kaikkien osapuolten mielestä oikeudenmukaisesti suoritettu. Vaikka vaihtokauppa tehdään avoimesti, jää aina sijaa fantasioille. Etenkin kun kaupassa on mukana kolme osapuolta. Kun raha toimii vaihdon välineenä, jää kolmen ihmisen välille aina sijaa monenlaisille tunteille, kuten kateudelle ja mustasukkaisuudelle. Etenkin pohdittaessa, kuka osapuolista teki lopulta parhaan kaupan? Kun pohditaan, millaisia tunteita tällaisessa tilanteessa herää, ne näyttävät olevan samankaltaisia kuin mitä kaikkiin muihinkin ehdistuksiin liittyy. Mitä suurempi ehdistus on, sitä suuremmaksi kasvaa

tunteiden voima. (Carrington 2015, 38.)

Monien potilaiden luonteenpiirteisiin kuuluu kolme asiaa: he ovat erityisen suunnitelmallisia, säästäväisiä ja itsepäisiä. Suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys tarkoittavat niin ruumiin kuin omantunnonkin puhtaudesta huolehtimista, velvollisuuden tuntoa ja luotettavuutta. Säästäväisyys näyttäytyy raivoisana rahanhimonana, jopa ahneutena. Näihin yhdistyy usein itsepäisyys ja ne kaikki toimivat yhdessä. Monasti tämän luonteiset ihmiset ovat oppineet tavanomaista myöhemmin siisteiksi. Ulostamiseen ja tuhrimiseen liittyvät ongelmat ovat jatkuneet heillä usein koko lapsuuden ajan. Heidän eroottiset kokemuksensa keskittyvät anaaliselle alueelle. Ihmiset, jotka ovat varhaiskehityksessään voimakkaasti anaalisia, tarvitsevat myöhemmin elämässään vahvat sublimateiokeinot sen hallitsemiseksi. Tällöin apukeinoina ovat suunnitelmallisuus, nuukuus ja itsepäisyys. Rahanhimo, pikkumaisuus ja itsepäisyys tuottavat anaalis-eroottista tyydytystä. (Carrington 2015, 21–23, 29.)

Rahan symboliikka

Materiaalina raha on itsessään hyödytöntä. Sen arvo on symbolista ja muodostuu ainoastaan sen merkityksistä. Rahan merkitys on erilainen eri ihmisille. Raha on abstrakti merkki hyvinvoinnista. Rahasta voi muodostua modernin yhteiskuntamme "pyhä fetissi". (Carrington 2015, 117–119.) Emme voi koskaan luottaa aivan täysin symboliseen, vaikka tällainen luotto olisi meille kuinka välttämätöntä hyvänsä. Siksi rahankin symboliseen mahtiin on vaikea luottaa. Raha ei voi koskaan korvata merkityksellisiä menneisyyden muistoja ja hetkiä, jotka olivat meille rakkaita. Raha ei voi myöskään korvata alkuperäisiä puuttuneita objekteja, joita edelleen kaipaamme. Se osoittaa todeksi sen, että kaikkea ei voi ostaa rahalla. (Carrington 2015, 125.) Sama tiedostamaton toive liittyy terapeutin palkkioon. Rahaan liittyy fantasia kaiken kerran jo menetetyin palautumisesta. Tämän fantasian varaan rakentuu toivo. Lopulta psykoterapiassa surraan sitä, mitä ei ole koskaan saatu. Transformaation kautta rakentuu uusi menneisyys, nykyhetki ja tule-

vaisuus. Carringtonin sanoin: ”Kun kuvittelet mielessäsi, mitä tekisit tänään tai tulevaisuudessa, luot mielessäsi tarinan, joka yhdistää tavoitteesi tunteisiisi ja suunnitelmiisi. Niiden takana ovat tiedostamattomat fantasiat. Sama koskee havaitsemista.” (Carrington 2015, 58.)

Raha ja sanat toimivat symbolisella tasolla valuuttana. Sanat saavat arvonsa ympäristön kautta. Sana voi itse asiassa merkata mitä vain: pelkkää sanaa, objektia, ihmissuhdetta tai tekoa. Sanan merkitys ei ole olennainen vaan sen määrittämä ja sisältämä suhdesisältö. Lacanin mukaan raha on kaikkien tasaajien tasain. Tämä erityinen yhteys rahan ja kielen välillä antaa sanonnalle ”raha puhuu” uuden merkityksen. Kuten isä lapsuudessa, on raha ja kieli myöhemmin, voimakas ja vaikutusvaltainen mutta erittäin tarpeellinen kolmas. Rahasta tulee halun ja toiveiden kohde. Koska tiedostamattomat halumme ja toiveemme muodostavat elämää eteenpäin ajavan voiman, ne muodostavat ihmisen koko olemassaolon perustan. Halumme ja toiveemme muodostavat kuvitteellisia objekteja, jotka täyttävät lähinnä psykologisia eikä niinkään fyysisiä tarpeitamme. Nämä objektit tukeutuvat fantasioihin. (Carrington 2015, 97–98.) Psykoterapia paljastaa, mitkä ovat halumme, toiveemme ja fantasiamme. Sanalla raha on oma merkityksensä mutta raha toimii myös merkitsijänä. Lacan ilmaisi asian lauseessaan: ”kaikkein annihiloivin merkitys kaikkien sitä merkitsevien joukossa on rahalla”. Martin johti tästä version: ”raha on merkitsijänä vailla merkitsevyyttä”. Raha yhdistää meidät kadotettuun objektiin ja erottaa meidät siitä lopulta. Raha helpottaa ja rauhoittaa erottamalla todellisen objektin menetyksen ja sen merkityksen toisistaan. Raha erottaa meidät menetyksestä, jota sen merkitys alun perin koski. Siksi rahan menettämisestä ei seuraa enää samanlaista kipua kuin itse alkuperäisen objektin menetyksestä. Sen seurauksena rahasta tulee tunteista piittaamatonta, libidonäärisistä ja subjektiivisista merkityksistä vapaata, vaikka sitä ei voi niistä kuitenkaan koskaan täysin erottaa. (Carrington 2015, 121–122.) Terapiamaksut johdattavat meidät alkuperäisen kivun juurille. Silloin merkityksen kieltäminen on merkki itsessään. Mikä tahansa menetys

myöhemmässä elämässä herättää henkiin hyvän sisäisen objektin menettämiseen liittyvän ahdistuksen ja kaikki tämän alkuperäisen ahdistuksen kanssa depressiivisessä positiossa koetut ahdistukset. (Segal 1994, 81.)

Ulkomaailman rahansiirrot ovat läpi elämän yhteydessä perustavanlaatuisiin syvempiin sisäisiin vaihtotalouksiin. Rahalla on kyky ja keinot toimia sekä ulkoisena että sisäisenä vaihdon välineenä. Voidaankin sanoa, että raha ei ole lainkaan kiinnostavaa sen rationaalisen ja tiedostetun talouselämän voimien takia, vaan suurin osa rahan mahdista juontuu sen tiedostamattomista libidinäärisistä ja tuhoavista ominaisuuksista. Rahaa käytetään rauhan aikana rakentamiseen ja sodan aikana tuhoamiseen. Rahan tekee emotionaalisesti niin tehokkaaksi se, että sillä on kyky ottaa käyttöönsä molemmat vietit ja toimia sekä halujen että toiveiden tyydyttäjänä. Raha on aggression välikappale ja puolustuksen haarniska. Se on yksilön ja yhteiskunnan välisten ristiriitojen ja paineiden yleisesti hyväksytty suojamuuri. Suhteessa rahaan näyttäytyy runsaasti syvimpiä tunnekokemuksiamme ja yhteyksiämme deprivatiokokemuksiimme. Raha on ainutkertaista, koska se yhdistyy rakkaudessa ihmisen suurimpiin ilon lähteisiin ja kuolemassa suurimpiin ahdistuksen lähteisiin. (Carrington 2015, xvi–xvii.) Raha on aikuiselle yhtä elintärkeä hengissä säilymisen kannalta kuin vauvalle on hänen ruokkimisensa. Aikuisuudessa rahan puute aiheuttaa lapsuuden rintaruokinta mielikuviiin yhdistyvän paniikin, joka laukaisee uhan hengissä säilymisestä. Riippuvuus ja deprivatio linkittyvät toisiinsa. (Carrington 2015, 39–42.)

”Kaikista jalanjäljistä
 elefantin jälki on suurin;
 kaikista tarkkaavaisuusharjoituksista
 kuoleman ajattelu on paras,
 sillä;
 mikä syntyy myös kuolee,
 mikä on koottu, se hajoaa,
 mikä on kerätty säästöön, loppuu,
 mikä on rakennettu, romahtaa,
 ja mikä on ylhäällä tulee alas.”

– Buddha

Talouden psykodynamiikka

Ymmärtääksemme markkinoiden epävakautta ja it-aikakauden talouskuplaa meidän ei tarvitse tuottaa uutta psykoanalyttista teoriaa. Voimme turvautua jo yleisesti hyväksytyyn kliiniseen näkemykseen tiedostamattomasta ja tiedostamattomien fantasioiden toiminnasta sekä psyykkisestä realiteetista ja mielen rakenteista. Sisäisten objektien ymmärtäminen saa realiteetin näyttäytymään erilaiselta: mielen sisäiseltä realiteetilta. Näin psykoanalyttinen teoria auttaa ymmärtämään talouskuplaa, jonka aikana osakkeiden arvo nousee pörssissä irrationaalisesti. Tällöin osakemarkkinoiden mahdolliset tulevaisuudessa realisoituvat voitot ja tappiot näyttäytyvät suurimmaksi osaksi tunteiden ja sisäisten fantasioiden heijastumina. Realiteetti testauksen epäluotettavuus ja tulkinnanvaraisuus johtuu tunteiden ja mielialojen vaikutuksesta. Ne muokkaavat käsitystämme realiteetista. Psykoanalyttisessa tarkastelussa näemme, että myymiseen ja ostamiseen vaikuttavat ennen kaikkea mielen sisäiset objektit. Näihin objekteihin meillä on aina todennäköisesti enemmän tai vähemmän ambivalentti suhde. Tämän vuoksi osakkeiden ostamiseen ja myymiseen vaikuttavat yhtä aikaa sekä tietoiset että tiedostamattomat tekijät, joita ovat fantasiat, ahneus, ahdistus ja syyllisyys. Lisätekijänä ovat käyttämämme defenssit edellä mainittujen tunteiden tuottamaa psyykkistä kipua vastaan. Psyykkisämme mielihyväperiaatteen ja realiteettiperiaatteen välinen vastakkain asettelu on keskeistä. (Carrington 2015, 63–68.) Sitä emme halua tunnistaa rahasta puhuessamme. Uhkapelaajat, taloustiede ja terveydenhuollon hallinto näkevät mielellään rahan pelkkänä välineenä, jolla tehdään liiketoimia ja mitataan arvoa.

Tunteet ja talous

Taloustieteiden nobelistit Kahneman ja Tversky osoittavat talouden prospektiteoriassaan useita esimerkkejä, joissa inhimillinen päätöksentekijä poikkeaa rationaalisista valinnoista. Ihmiset eivät esimerkiksi näytä tekevän päätöksiä odotettavan hyödyn maksimoinnin mukaisesti.

Ihmiset reagoivat muutokseen varakkuudessaan enemmän kuin varakkuuden tasoon ja he ovat likimain kaksi kertaa herkempiä havaitsemaan tappioita kuin voittoja. Prospektiteorian mukaan ihmistä kirpaisee enemmän rahan menetys kuin mitä hän iloitsee saadessaan saman verran rahaa tai hyötyä. (Jaakkola 2006, 16–18.) Sama havaitaan psykoterapian kestäessä. Jokainen takapakki koetaan kaksi kertaa niin pahana kuin edistymisen, jota vähätellään. Joskus rahan menetys koetaan tuskallisempaan kuin psyykinen kärsimys, ja siksi apua ei haeta.

On tärkeä huomata, kuinka tunteiden merkityksen sivuuttaminen ja kieltäminen on johtanut taloustieteessä siihen, että niiden vaikutukseen ei ole voitu kiinnittää oikeanlaista huomiota. Paradoksaalisesti samalla, kun talousteoriat kieltävät tunteiden merkityksen, markkinoiden ja ihmisten toimintaa kuvataan etenkin talouskuplan aikana nimenomaan tunteiden avulla. Esimerkiksi talouden liiallista spekulatiivisuutta kuvataan voimakkailla tunteilla, kuten viittaamalla markkinoiden maanisuteen. Tai käyttämällä sanoja kriisi, romahdus ja paniikki: ”tunnelma on kuin mieluipolet olisivat karanneet hullujenhuoneelta”. Markkinoita kuvaillaan myös termeillä euforinen, depressiivinen, maaninen, ahdistunut, jännittynyt, innostunut, paniikissa, hermostunut, inhottava, häpeävä jne. Markkinataloudessa yhtä tunnetta seuraa aina toinen. (Carrington 2015, 68–69.)

Talouskuplan puhkeamista seuraavan romahduksen jälkeen havaitaan joka kerta samat psyykkiset ilmiöt. Kun kieltäminen väistyy, tilalle nousee viha, epäluuloisuus ja syntipukin etsiminen. Tämän takia oikealle syyllisyydelle tai vastuun kantamiselle ei juurikaan löydy sijaa. Psykoanalyttisesti tapahtumia tarkastellessamme näemme, kuinka kieltäminen ja syytely jatkuvat edelleen, jonka seurauksena skitsoparanoidinen positio säilyy vallitsevana depressiivisen sijaan. Siksi oikean syyllisyyden tunteminen on mahdotonta. Toisten syytely ei auta osallisia oppimaan kokemuksensa kautta. (Carrington 2015, 83–84.)

Damasion mukaan emootioiden kokemuksen alueella oleva aivovaurio vaikuttaa kykyyn

tehdä onnistuneita päätöksiä. Rationaalinen päätöksenteko edellyttää aina emootioiden mukana olemista, joka on paradoksaalista. (Ihanus & Tuohimetsä 2015, 138–139.) Psykoanalyysin anti talouselämälle on sen avaaminen, että ihmiset tekevät myös taloudellisia päätöksiä sisäistä mielenmaailmaansa tutkailmalla. Psykoanalyttisen tulokulman kautta näemme, että talouden päätökset perustuvat aina tunteisiin tai niiden välttelyyn. Taloudelliset päätökset ja tunnetilat niihin liittyen vaihtelevat skitsoparanoidisen ja depressiivisen position välillä. Kun päätösten takana olevia tunteita tutkitaan, kertovat niiden heijastamat mielikuvat usein enemmän tunteista kuin itse tunteet. Ahneus, kateus, viha, rakkaus ja kiittolisuus näyttäytyvät kaikissa taloudellisissa päätöksissä. Tämä voi johtaa taloudellisiin virheratkaisuihin. Samoin käy psykoterapeuteille ja pörssimeklareille, jotka unohtavat tunteet tulkintoja tehdessään ja toimivat vain matemaattis-loogisina tulkintakoneina. Tähän tunteet ja tunnemuistot sekä -siirtymät (transferenssin) kieltävään väärinkäsitykseen sortuvat myös pelkkään kognition perustuvat terapiasuunkaukset.

Politiikan arjessa oppositio ja hallitus näkevät usein talouspolitiikan mahdollisuudet ja uhat täysin päinvastaisina. Kummankin näkemykset perustuvat pohjimmiltaan tunteisiin eikä päätösten ja näkemysten rationaalisilla perusteluilla ole juurikaan merkitystä. Terveyspolitiikka ei ole vapaa tunteista ja monia päätöksiä esimerkiksi erilaisten hoitomuotojen suosimisen ja sorsimisen välillä tehdään puhtaasti tunteiden ohjaamina, vaikka niille esitetään rationaaliset perustelut. Esimerkiksi lääke- ja psykoterapia tutkimusten julkaisuun ja niiden tarkoituksenhakaiseen valikointiin liittyy paljon vääristymää. Kun itselle ikävät tulokset piilotetaan ja omia näkemyksiä tukevat julkaistaan, realiteetti vääristyy. Sama tapahtuu tutkimuksia luettaessa: vain itselle mieluiset valikoituvat päätösten tueksi. Taustalla on rahan ja vallan tavoittelun lisäksi sisäisen todellisuuden pelko ja kieltäminen: tunteet. Talousmaailma alkaa jo pikku hiljaa myöntämään, että talouden lakeja eivät ohjaa pelkät matemaattiset kaavat tai luonnonvoimat vaan

ihmisten tunteet. Tämä auttaa havaitsemaan, kuinka joidenkin ahneus, kateus ja viha voivat tuhota monen ihmisen talouden. Mitä pienemmälle joukolle rahanvalta (tai lääketieteen) keskittyy, sitä harvempi aiheuttaa kaaosta ja kärsimystä pelatessaan omilla voitoillaan ja muiden tappioilla. Mielihyvää ja tyydytystä haetaan heijastamalla sisäisen maailman tunteita ympäristöön. Taloustiede, politiikka, ilmastotiede ja psykoterapia eivät voi koskaan olla puhtaasti tiedettä, koska ne ovat kaoottisia ilmiöitä, joita ei voi ennustaa matemaattisesti. Tunnetalous ei taivu matematiikkaan vaikka jotkut psykoanalytikotkin ovat sitä koettaneet matemaattisin termein todistella.

Kun on tutkittu tunnettuja rikkaita ihmisiä, on havaittu heitä yhdistäväksi peruspiirteeksi ahneus, joka tarkoittaa haluamista enemmän kuin itse tarvitsee tai toinen voi antaa. Se muistuttaa kleinilaista käsitystä ahneudesta, joka yhdistyy primitiiviseen aggressioon oraalisena kauden aikana, kun vastasyntynyt tavoittelee nälkäisenä tuhoamaansa frustroivaa rintaa. Se että omistaa ja ei omista jotain on nolla summa peliä. Rahan tekeminen on aggressiivista, koska siihen liittyy sen ottaminen pois joltakulta toiselta. Etiologisesti se liittyy oraaliselle tasolle ja etenkin puremiseen. Siksi sisäistämisen haluun (introjektio) yhdistyy aina myös sadistinen viettikomponentti. Vain rahan kuluttaminen saa aikaan tunteen siitä, että omistaa rahaa. Tämä liittyy transformatioon, jonka Bion kuvasi teoriassaan ajattelusta: vasta poissaolo luo objektin. Bion ja Lacan auttavat ymmärtämään, kuinka vasta rahan menettäminen merkitsee sen omistamista. Olemassaolo ja poissaolo muodostuvat keskeisiksi suhteessamme rahaan. (Carrington 2015, 97–98.) Raha yhdistyy varhaisiin kokemuksiimme objektin olemassaolosta ja poissaolosta. Rahan menettäminen herättää uudelleen henkiin uhan objektin menettämisestä. Vaikeuttaako se psykoterapeuttien palkkioiden perimistä? Rahaa yritetään myös käyttää korjaamiseen ja hyvittämiseen (reparaatio). Esimerkiksi lahjomalla lapsia tai puolisoa, jolloin kyseessä on maaninen defenssi eikä aito hyvittäminen. Kyseessä on ahdistuksen ja syyllisyyden kieltäminen. Usein tämä saa kontrollioi-

misen piirteitä, jolloin esimerkiksi teinit voivat totuuden tajutessaan luopua tyrkytetyn rahan vastaanottamisesta. Myös tietoinen taloudellinen hyväksikäyttö voi astua tällöin näyttämölle, jolloin rakkauden menetys kostetaan rahan menettämisellä. Peter Gay kuvasi Freudin elämäkerrassa, kuinka Freud osti tyttärelleen Annalle tiukasta taloustilanteesta huolimatta lahjoja matkoiltaan. Oliko tällä merkitystä siihen, että Anna Freudin lapsista jatkoi isänsä työtä? Aluksi Freud hätisteli Annan ympäriltä myös mahdollisia sulhasia mutta myöhemmin hän suri Annan naimattomuutta. Freud kutsui Annaa vielä 19-vuotiaana pikkusekseen.

Raha ja psykoterapia

Rahasta ei juurikaan puhuta psykoterapiakoulutuksissa. Tämä todistaa rahan olevan edelleen tabu, jolle psykoanalytikotkaan eivät ole vastustuskykyisiä. Potilailla ja psykoterapeuteiksi opiskelevilla on kyllä fantasioita rikkauksista, jotka psykoterapeutin ammatti heille suo. Monet kuitenkin välttelevät rahan merkityksien tutkimista sekä omassa että potilaittensa elämässä. Ainoastaan perheterapiassa raha nousee esille usein, koska se on monissa tapauksissa parisuhteiden eripurana yleinen syy. Toivottavasti tällöin rahaan liittyvien kiistojen takaa löydetään myös niiden tiedostamattomat ulottuvuudet. Muissa terapiamuodoissa rahasta puhuminen koetaan usein vain pinnallisena ”todellisten asioiden välttelynä ja defensiivisenä”. Trachtmanin mukaan rahasta puhumista vältellään todellisuudessa siitä syystä, että se on tabu. Syynä on rahan yhteys oidipaalisuuteen ja anaalisuuteen. Rahaan liittyy siksi voimakas häpeä, jonka takia pidättäydymme koko aiheen käsittelystä. Kiinnostus likaista ”pätäkkää” kohtaan koetaan sopimattomana. Raha liittyy myös useisiin muihin sisäisiä konflikteja aiheuttaviin yhteyksiin, kuten seksiin, valtaan, rakkauteen ja narsismiin, joista jokainen jo yksistään estää avoimen puheen rahasta ja jo pelkän rahan ajattelemisen. Emme myöskään arvosta kovin korkealle ihmisiä, jotka ovat ylenpalttisesti rahasta kiinnostuneita. Siksi kiinnostus pyritään salaamaan. (Trachtman 1999, 280–281.) Saattaa olla,

että artikkelin lukijakin on jo ehtinyt moneen kertaan paheksua kirjoitukseni moukkamaisista aiheista. Tästä huolimatta väitän, että rahan tulee olla terapeuttien alituisena kiinnostuksen kohteena eikä ainoastaan ansainta mielessä, vaan yksistään jo sen takia, että psykoanalyttisessä psykoterapiassa maksut muodostavat merkittävän osan puitteista (setting).

Teoreettisesti vallitsee yhteisymmärrys siitä, että ”kova käteinen” soveltuu erityisen hyvin palvelemaan transferenssiobjektina (Carrington 2015, 114). Nykyään kuitenkin kokonaiset valtiot pohtivat siirtymistä pois käteisen rahan käytöstä ja vaihtoehtoiset ”bitcoin-valuutat” ovat todellisuutta (huom! kaikki valuutat ja maksutavat rakentuvat fantasioiden ja luottamuksen varaan). Psykoanalyysi on viimeisiä linnakkeita, jossa maksukäytäntöjä ei ole ”virallisesti” päivitetty nykyaikaan. Kolehtihaavit ovat yhtä ajattomia. Menneen maailman käytännöistä muodostuu helposti uskonnollisia dogmeja. Tiedän useiden kollegojen käyttävän korttimaksupäätteitä vastaanotoillaan, mutta kukaan ei ole asiasta kirjoittanut. Joku voisi kerettiläisyydestään huolimatta avata, kuinka se vaikuttaa psykoanalyttisen työn sisältöön: kuinka maksupäätte tai kännykällä maksaminen soveltuu transferenssi objektiksi? Entä kun tilillä ei ole katetta tai nettiyhteys katkeaa? Oletan reaaliaikaisen rahan siirron terapiaistunnon alussa vastaavan käteistä rahaa. Elektroninen raha on siihen sijoitettujen projektoidemme summa, joka sisältää halumme, toiveemme ja pelkomme. Elektroniseen rahaan sisältyy magiikkaa, joka antaa vallan monien fantasioiden ja pelkojen esille nousemiseen. 1800-luvun käytännöt eivät saa enää ohjata ja jäykistää maksukäytäntöjä, koska maksukäytännöt ovat myös osa realiteettia, joka tänä päivänä näyttää toisenlaiselta kuin kolmekymmentä vuotta sitten. Mutta koska rahan merkityksistä valtaosa liittyy tiedostamattomiin seksuaalisiin tai tuhoaviin sisäisiin viettilyllykkeisiin, on niitä joka tapauksessa tärkeä tutkia ja tehdä tietoiseksi psykoterapiassa. Mitä maksujen viivästymisen takana todellisuudessa on? Onko realististen maksuvaikkeuksien mukana myös halua vahingoittaa terapeuttia tai tyytymättömyyttä hoitoon? Eräs Freudin poti-

las kertoi mutkikkaan raha unen. Freud tulkitsi unen liittyvän analyysiin, jossa ”aika on rahaa”. Unessa potilaan näkemä summa oli pienempi kuin hoidon todelliset kustannukset olivat, joten potilaan toiveena oli pienentää analyysin hintaa. (Freud 2010, 347.) Uni kertoo lisäksi potilaan kiukusta, kun hän tuntee, että Freudin tarjoama hoito ei ollut hintansa väärttiä. Psykoterapiaryhmässä maksupäivä nostaa joskus esille saman kysymyksen: ”onko tämä oikeaa hoitoa vai huijataanko meitä?” Keskustelu rahasta ja tuloksista palauttaa ryhmän realiteettiä ja työryhmätasolle. Raha on voimakas realiteettikatalyytti.

Psykoterapian rahoittaminen tulee usein varsinaisena realiteettina keskusteluun vasta terapian alettua. Näin ei kuitenkaan saa olla vaan terapeutin pitäisi käsitellä sitä ”paholaisen asianajajan” sinnikkyydellä jo esihaastatteluissa. Hoidon rahoittaminen edustaa potilaalle realistista uhrausta, joka osaltaan motivoi hoidon edistymistä. Alhainen maksu saa potilaan kiitollisuuden velkaan, joka lisää syllisyyttä etenkin transferenssisuhteen vihan tunteista, jolloin niiden esille tulo ja käsitteily estyvät. Lisäksi matala maksu voimistaa potilaan transferenssikuvitelmia, että hän on terapeutin lempipotilas. Hoitaminen yli tai ali normaalin taksan johtaa helposti vastatransferenssvaikeuksiin. On tärkeää varmistautua, että potilaalla on tarpeeksi rahaa terapiaan, jotta hän ei innoissaan aloita terapiaa, johon hänellä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia. Terapeutin tulee edustaa realiteettia, koska terapian keskeytyminen taloudellisista syistä on traumaattinen kokemus. (Tähkä 1972, 145–146) Terapiaa ei voi aloittaa ennen kuin rahasiat on ensin hoidettu kuntoon. Sellaisessa tilanteessa velkaneuvoja tai sosiaalityöntekijä on parempi auttaja kuin psykoterapeutti. Joskus kasa rahaa poistaa ahdistuksen nopeammin kuin analyysi mutta se ei tietenkään tarjoa keinoja selvittää jatkossa sen paremmin. Opintojen aikaisissa hoidoissa psykoterapeutti opiskelijat hoitavat potilaitaan jopa ilmaiseksi, joka ei saa potilaita sitoutumaan kovinkaan hyvin hoitoihinsa. Kuten ei ”ilmainen” kunnan hoitokaan, josta jäädään kokemuksiin mukaan helpommin pois kuin itse maksettavas-

ta. Henkilökohtainen riittävän suuri rahallinen panostus sitoo rahaan liittyvien transferenssi siirtymien kautta hoitoon. Raha, johon liittyy henkilökohtaisia tunneyhteyksiä, saa potilaan ja terapeutin työskentelemään tehokkaammin. Siksi rahasta on hyvä puhua myös julkisessa terveydenhuollossa käyvien potilaiden kanssa.

Potilaat miettivät joskus, tekeekö terapeutti työtään vain rahasta. He eivät huomaa, että terapeutti on nimenomaan halunnut tehdä juuri tällaista työtä eikä jotain muuta. Epäilyt liittyvät tunnesiirtoon: olenko odotettu ja haluttu lapsi? Välitetäänkö minusta oikeasti vai käytetäänkö vain hyväksi. Terapeutti on valinnut juuri tämän potilaan hoitoonsa, vaikka hän toki saa työtään palkkaa. Raha saa monet epäilemään, että todellinen välittäminen ei olisi mahdollista. Maksulliseen seksiin liittyy samankaltaisia fantasioita ja pelkoja, jotka liittyvät häpeään ja itsearvostuksen menettämiseen. Kokemusta valaisee Freudin potilaan uni. Nuori nainen jatkoi Freudin hoidossa vastoin omaisten ja asiantuntijoiden tahtoa. Potilas näki ristiriidan seurauksena unen, jossa kotiväki kielsi häntä enää käymästä Freudin luona. Hädissään hän vetoaa unessaan Freudin lupaukseen auttaa häntä muiden kielloista huolimatta. Freud vastaa: ”En voi toimia raha-asioissa häikäilemättömästi”. Uni palautti Freudin ajatuksiin potilaan veljen, jonka suusta hän koki potilaan sanojen oman suunsa sijasta kummunneen. Freud ei pitänyt unta potilaan toiveen toteutumana. (Freud 2010, 138.) Potilaan yliminä soimaa häntä siitä, että hän edelleen käy Freudin luona eikä pysty irrottautumaan riippuvuudestaan. Uni valaisee potilaan pelkoa, että Freud ei välitä hänestä oikeasti vaan hoitaa pelkästään rahasta. Potilas myös sijoittaa ahneutensa terapeuttiin mutta huomattaessaan terapeutin sietävän ahneuden itsessään, hän voi ottaa projektionsa takaisin ja sietää ahneutta myös itsessään. Antaminen ja saaminen liittyvät aina siihen, kun raha vaihtaa omistajaa. Silloin sekä terapeutti että potilas joutuvat kohtaamaan myös tarvitsevuutensa ja riippuvuutensa sekä niihin liittyvät pelkonsa. Myös psykoterapeuttien on hankala puhua rahasta ja taustalla ovat samat tiedostamattomat syyt kuin potilaille. Ne liittyvät häpeään, riippuvuuden, ahneuden

sekä kateuden pelkoon. Ahneus ja kateus ovat moraalisesti tuomittavia eikä eettisesti niin yleviksi koettuja inhimillisiä piirteitä: niitä ei yhdistetä hyvään terapeuttiin (tai äitiin) liittyviksi ominaisuuksiksi. Onko miesterapeuteille helpompi periä korkeammat taksansa, kun he eivät ole niin haavoittuvia sukupuoleensa liittyvien odotusten takia?

Koska potilaan ja terapeutin välillä on amatillinen suhde josta toinen maksaa toiselle, muodostuu rahasta tärkeä osa sekä transfereensisuhdetta että realiteettimaailmaa. Terapeutin on siksi parasta periä itse maksunsa ilman välikäsiä. Hänen on myös parempi hoitaa maksumuistutukset itse, koska näin raha-asiat tulevat väistämättä tutkimuksen piiriin. Käteismaksu on tunnetasolla merkittävämpi kuin lasku. Tärkeintä kuitenkin on, että maksuista ja niiden käytännöistä on yhteinen täsmällinen sopimus. Terapiasopimukseen kirjataan onko potilas vastuussa myös käyttämättömistä ajoistaan. Kun syntyy vastarintaa hoitoa kohtaan, negatiiviset transfereenssitunteet terapeuttia kohtaan voivat ilmetä poissaoloina. Edistymisen kannalta on tärkeätä tehdä terapiasta pois jääminen mahdollisimman vähän hokuttelevaksi. Tehokkainta on, että potilas maksaa tunteistaan käyttö hän ne tai ei. Näin potilas ei voi vahingoittaa terapeuttia poissaoloillaan taloudellisesti. Jos potilas voisi vahingoittaa terapeuttia, terapeutti joutuisi helposti vaikeuksiin vastatransfereenssitunteittensa kanssa. (Tähkä 1972, 149–150.) Väheksyä ei voi myöskään poissaolojen takia menetettyjen tulojen seurauksia. Esimerkiksi lastenryhmäpsykoterapiassa poissaolot tulevat kohtuuttoman kalliiksi terapeuteille, kun kunta (eikä Kela) ei niitä korvaa ja vanhemmilta ei saa sopimuksen mukaan periä mitään palkkioita. Terapeutit joutuvat tämän seurauksena hankalien vastatransfereenssitunteiden ja taloustilanteiden eteen. Asia tulee tulevaisuudessa ratkaista niin, että terapeutti ei joudu kärsimään taloudellisesti käyttämättömistä ajoista. Vaikka niin, että sopimuksen tekijä maksaa terapeutille ja perii sitten käyttämättömän ajan sakkomaksut asiakkaalta.

Potilaan elämäkokemuksiin liittyvät riiston kohteena olemisen tunteet nousevat transfe-

renssissa pintaan, kun potilas joutuu maksamaan käyttämättä jääneistä tunteistaan. Kun tunteita tutkitaan, löydetään niiden yhteys lapsuuden kokemusten jättämiin tiedostamattomiin ruumiillisiin ja psyykkisiin merkityksiin. Maksun yhteydessä ilmenevä toiminnallinen puhe (acting out) voi ilmaista tyytymättömyyttä, vastarintaa, vihaa tai toivetta tulla hoidetuksi lapsen tavoin. On myös mahdollista, että terapeutit idealisoivat potilaan tarvitsevuuden ja lähtevät pelastamaan potilasta. Erityisesti terapeutin joustokyky on koetuksella, jos potilas laiminlyö toistuvasti maksujaan. Mukana on huolta ja syällisyyttä potilaan ahdingosta sekä epäilyä oman työn arvosta. Psykoterapeutti joutuu hyväksymään, että vaikka varmuutta hoitotuloksista ei ole, omat epävarmuudet eivät saa heijastua maksukäytäntöihin. (Pykkänen 2012, 56–57.)

Ollessaan hyvin selvillä vastatransfereenssista, analyytikko voi kuunnella sisäistä tunnettaan ja auttaa sen avulla potilastaan. Esimerkiksi analyytikon närkästyminen kertoo, että potilaan tulisi työstää juuri tätä tunnetta ja asiaa. Etenkin superegon osan potilaat mielellään delegoivat analyytikoon. Analyytikon on sen takia syytä käsitellä raha-asioita niin, että se ei lisää potilaan syällisyyttä. Toisaalta potilas oppii terapian aikana myös uudenlaista rehellisyyttä ja avoimuutta, kun terapeutti esimerkiksi antaa aina kuitin maksuista ja toimii rehellisesti sekä avoimesti kaikkiin maksuihin liittyvissä asioissa. Eräs teoreettista pohdintaa vaille jäänyt asia on, että periikö terapeutti vai potilas Kela -korvauksen? Moni terapeutti mieluiten perii kokonaisuudessa palkkion potilaalta, joka veloittaa sitten Kelalta korvauksen kuittia vastaan. Näin maksuliikenteen seuraaminen on helpompaa ja terapeutti voi noudattaa laskutuksen käteisperinteitä. Jos terapeutti perii itse suoraan Kelalta, se pienentää terapeutin taloudellista riskiä ja vähentää potilaiden terapeutille velkaantumisen riskiä sekä siitä johtuvia ongelmia. Se helpottaa monen potilaan taloudellista tilannetta, kun terapeutille maksettava summa on Kelan osuuden verran pienempi. Käyttämättömien aikojen maksusta ja käytännöistä on oltava tällöin selkeä kirjallinen sopimus. Psykoter-

peutti laskuttaa kuten kuka muu ammatinharjoittajan tahansa: jokainen lausunto maksaa ja päälle lisätään kulut. Kaikesta annetaan kuitti. Psykoterapeutiksi opiskellaan usein myöhemmällä iällä ja omalla kustannuksella, joten psykoterapeutin tulee ehtiä uransa aikana tienata koulutukseensa sijoittamansa rahat ja saada ammatinharjoittamiseen käyttämien kulujensa lisäksi riittävä korvaus.

Joskus potilas haluaa palkkion ilman omaa työtä. Esimerkiksi ryhmässä vain terapeutin antama ravinto tuntuu kelpaavan: ”Ihmettelen miksi minä maksan, jotta joudun kuuntelemaan teitä eikä terapeuttikaan sano yhtään mitään.” Fantasia liittyy passiiviseen imeväisen maailmaan, jossa äiti tyydyttää kaikki tarpeet ilman omia ponnisteluja. Ryhmäpsykoterapiassa ihminen joutuu kohtaamaan narsistiset ja kaikkivoipaiset toiveensa ennen kuin hän on valmis suuntautumaan aktiivisesti kohti toisia. Narsistinen loukkaus omasta riippuvuudesta on väistämätöntä kohdata. Rahasta puhuminen peittää usein taaksensa tarpeen primitiiviseen objektiin, joka on terapiassa nostettava näkyviin. Terapeutti ei saa tyytyä reaali maailman rahavaikeuksista puhumisen tasolle vaan hänen täytyy potilaan taloudellinen realiteetti hyväksyen todeta: ”Me olemme tässä kuitenkin tutkimassa myös toista todellisuutta, joka on olemassa reaalisesta todellisuuden rinnalla. Esimerkiksi sitä, kuinka riippuvuus tekee kipeää.”

Markkinavoimat eivät saa koskaan yksinään aikaiseksi rahan vaihtamista johonkin tavaraan vaan sen liikkeelle panevana voimana ovat aina sisäiset tunnesijoitukset (kateksit), jotka lopulta tekevät vaihtokaupan tavoittelemisen arvoiseksi. Halu ja haluaminen ovat vaihtotalouteen ajava voima. Psykoanalyysin piirissä asiaa on tutkittu potilaiden suorittamiin terapiamaksuihin liittyen. Enimmäkseen on tarkasteltu, että maksaako potilas maksujaan ja kuinka se vaikuttaa analyttiseen tilanteeseen. Pohdinnat liittyvät potilaan vastarintaan, maksukykyyn, analyysin aikana muuttuneeseen taloustilanteeseen, maksujen suuruuden muuttamiseen, käyttämättömien istuntojen veloittamiseen, maksujen unohtamiseen, velan perimiseen, kolmannen osapuolen suorittamiin maksuihin ja erilaisten rahansiirtovälineiden käyttöön liit-

tyihin seikkoihin. Pohdintojen taustalla on yhteinen ääneen lausumaton perususkomus, että potilas on aina erittäin haavoittuvainen ja helposti särkyvä raha-asioihin liittyen. Uskomuksen takia rahan merkitystä analyysiin tulisi mukamas kaikin keinoin pienentää eikä rahasta pidä missään nimessä keskustella tai kysellä niin avoimesti kuin kaikesta muusta. Kun asiaa pohditaan tähän tapaan, alkaa vaikuttamaan siltä, että analytytikot ovat itse hyvin haavoittuvia rahan suhteen. Siksi he kainostelevat kaikkia rahan liittyviä kysymyksiä. Rahan liittyy jonkinlainen salamyhkäisyyden verho, joka estää analytytikoita näkemästä, kuinka heidän omat asenteensa suhteessa rahan ovat värittyneitä irrationaalisella aineksella. Siksi analytytikot eivät havaitse vastatransferenssi ongelmaa kolmiossa, jonka muodostavat he, potilaat ja maksut. Siksi taloudesta muodostuu sokea piste, joka on viimeinen tunteisiin liittyvä tabu. Asian tekee erityisen kiusalliseksi se, että analytytikot ovat taloudellisesti erittäin riippuvaisia potilaitensa maksuista. Se sokeuttaa analytytikoiden psykoanalyttistä ajattelukykyä ja vaikeuttaa paljastavaa työtä. (Carrington 2015, 6–7.) Jokainen rahansiirto tarjoaa mahdollisuuden oidipaalisesta illuusion. Ostaja voi saada rahalla haluamansa kohteen, jolloin myyjältä voitetaan hänen kaipaamansa objekti. Psykoanalyysissa potilas ohittaa muut ihmiset analytytikon elämässä ostamalla häneltä analyysitunnin. Analytytikko luovuttaa tunnin potilaan käyttöön ja luopuu samalla omista toiveistaan ja haluistaan. (Carrington 2015, 5.)

Rikkailla on muiden ihmisten tavoin psyykkisiä ongelmia, mutta heidän voi olla itse asiassa köyhiä vaikeampaa hakea apua. Paksu lompakko voi synnyttää narsismia, joka estää avun pyytämisen. Terapiaan hakeuduttuaan tällainen ihminen antaa usein terapeuttinsa tuntea, että tämä on pelkkä palkattu apulainen, jota kohdellaan tämän fantasian mukaisesti. Jos tällainen potilas ei pidä terapeuttinsa työskentelytavoista, hän antaa tälle potkut yhtä helposti kuin kotiapulaiselleen. Rikkaan potilaan kohdalla terapeutin käsittelemätön vastatransferenssi ja kateus voivat salakavalasti lisätä tällaisen potilaan eristäytyneisyyttä, yksinäisyyttä ja erilaisia psyykkisiä ongelmia. (Tracht-

man 1999, 285.) Samanlaista asennetta on havaittavissa joillakin ”tilaavilla ja maksavilla” organisaatioilla, jotka pyrkivät vaikuttamaan terapian sisältöihin ja prosesseihin rahan kaikkivoipaisuella voimalla. Psykoterapeuttien riippuvaisuus maksajista vaarantaa joskus analyttisen prosessin. Carringtonin mukaan rikkauden tavoittelu muodostuu joskus defensiksi: ”näytän teille kaikille”. Se toimii suojana sitä nöyryytystä vastaan, että potilas ei ole kokenut olleensa yksin äidin kaikkien toiveiden tyydyttäjä. Rahasta muodostuu asia, joka tekee itsestä rakastettavan muiden silmissä. Joskus rikkaalle ihmiselle muodostuu rahasta defensiiniin, että terapeutin palkkiosta tulee suoja emotionaalisen läheisyyden tai seksuaalisuuden uhkaa vastaan. Rahaan sisältyy myös paljon fantasioita vallasta. Psykoterapeutin on tutkittava nämä fantasiat, jotta sisäinen realiteetti ei vääristä ulkoista ja estä täydellisen riippuvuuden kohtaamista. Rikastumisesta haaveilevalta on tärkeä kysyä, mitä varten se olisi tärkeää, miten rikkaus vaikuttaisi sinuun, mitkä ovat fantasiasi rikastumisen suhteen ja perustuvatko ne realismiin vai kuvitelmiin? (Trachtman 1999, 284.)

Joskus potilaat käyttävät meitä pankkina, joka lainaa heille korotta rahaa. Tuskin kukaan jättää velkansa maksamatta, mutta tulkitaan tapahtuman transferenssitaustaa? Tausalla on realististen rahaongelmien lisäksi riippuvuussuhteen kieltämistä, valtapelejä ja sadismia. Terapeutin on huolehdittava, että potilaat maksavat velkansa, jotta he eivät jää kiittolisuuden velkaan. Maksamaton velka lisää syyllisyyttä ja itesyytöksiä, joka on potilaan itseen kohdistuvan sadistisen puolen ilmentymä. Maksujen perimättä jättäminen suistaisi terapeutin masokistin rooliin, jota hän ei saa ottaa. Terapeutti huolehtii, että potilas joutuu tutkimaan, miltä hänestä tuntuu olla velkaa terapeutille. Näin varhainen anaalis-oraalinen viha tulee esille ja vastarinta hellittää tunteiden käsittelyn myötä. Potilaat jäävät kiittolisuuden velkaan, jos näitä tunteita ei käsitellä. Toisaalta potilaan syyllisyyttä ei pidä lisätä, jos realiteetti osoittautuu sellaiseksi, että rahaa ei kerta kaikkiaan löydy. Hoito on lopetettava ennen kuin potilas ajautuu konkurssiin. Vaikka

potilas on työnantajamme, meillä ei ole velvollisuutta tehdä työtä, jos potilas ei huolehdi maksuistaan. Laskujen maksamattomuus on hyvä syy keskeyttää terapia. Terapeutin on perittävä tarvittaessa sitkeästi palkkiotaan mutta ennen oikeuteen siirtymistä kannattaa ottaa juristeilta selvää terapiasopimuksen oikeudellisesta velvoittavuudesta ja perintäkuluista. Rahattomalta on vaikea periä.

Segal kuvaa potilastaan, jonka rahaongelmat vaikuttavat hyvin todellisilta. Analytikko oli välittänyt potilaalle sanattomasti, että hän ei potilaan rahaongelmista huolimatta harkinnut hoidon lopettamista. Potilas kysyi, että jatkaisiko analytikko hoitoa, jos hän ei vähään aikaan pystyisi maksamaan palkkiota? Tämän jälkeen potilas kertoo unen. Analytikko tulkitsee unessa näkyneen kylmän, harmaan ja verhottoman odotushuoneen niin, että potilas varmaan tuntee, että hänen vaatimuksensa saada maksaa tingittyjä palkkiota tai olla maksamatta mitään, olivat täysin tyhjentäneet ja köyhdyttäneet analytikon. Potilas koki tappaneensa analytikon. Unessa näkyi lisäksi jäävuoria, jotka viittasivat siihen, että analytikosta oli tullut kylmä. Se täytti hänet syyllisyydellä ja vainon tunteilla. Potilas koki analytikkoon kohdistamansa taloudelliset vaatimukset tiedostamattaan ahneena, purevana ja ahmaisevana hyökkäyksenä analytikon rintojen kimppuun. Samalla kun potilas uskoi, että hänen tuhoavat hyökkäyksensä olivat synnä objektiin tuhoutumiseen, potilas uskoi, että hänen rakkautensa ja huolenpitoinsa voivat tehdä tyhjiksi hänen aggressionsa vaikutukset. Potilas teki myöhempien assosiaatioiden mukaan myös korjausyrityksen tarjoamalla unessa analytikolle hyvitykseksi kupin teetä. (Segal 1994, 73–74.) Kateus teeman lisäksi rahaan liittyi myös ajatus luottamuksesta: potilas testaa voiko terapeuttiin luottaa ja luottaako terapeutti häneen. Ja ennen kaikkea voinko luottaa, että terapeutti kestää vihamieliset hyökkäykseni muuttumatta kostonhaluiseksi. Eräs potilaani kertoi vaimostaan, joka oli vihainen hänelle siitä, että koki potilaan vain säästävän rahojaan eikä käyttävän niitä nautintoihin. Erityisesti potilaan vaimo oli kiukkuinen siitä, että hän näki potilaan toimivan näin, jotta

ei suututtaisi vanhempiaan. Vanhemmat olivat eläneet taloudellisesti niukan elämän eivätkä arvostaneet rahoilla pöyhkeilyä. Myöhemmin selvisi, että potilas oli hävennyt rahasta ja rikkaudesta puhumista myös minulle, koska hän pelkäsi minun halveksuvan häntä. Rahasta puhumalla potilas voi testata terapeuttiaan.

Jos potilas sanoo, että hän ei ole muistanut tänään olevan maksupäivän, voi psykoterapeutti sanoa: "Olet nähtävästi halunnut jättää psykoterapeutiksi vaille palkkaa. Mitä hän sen halun takana on?" Potilaani vastasi kysymykseeni harmissaan: "Tiedän mihin rahani menee." Kun asiaa tutkittiin, selvisi että potilas ajatteli minun käyttävän rahat elitistisiin harrastuksiin. Potilas assosioi tämän lapsuutensa, jolloin hänen äitinsä oli käyttänyt häntä kuuntelijana ja tukijana. Hän ei ollut itse saanut tukea vaan joutunut lapsena "maksajaksi". Hyväksikäytetyt tunteet nousivat pintaan ja mukana oli arvotauksia rahojen käyttöön liittyen. Samalla kyseessä oli omnipotentti yritys kontrolloida kadehdittuja "äidin" rikkauksia. Nautinto verhoillaan suomalaisessa kulutuspuheessa usein retorisesti järkevien investointien ja hyödyn muotoon, koska tietty puritaanisuuden eetos ilmenee edelleen kulttuurimme puhetoissa. Suomalaisille aistinautinto ja mielihyvä ovat olleet perinteisesti paheita. (Allén ym. 1992, 139–140.) Psykoterapeutti toimii mallina oikeudesta nautintoon. Samalla potilaan kateus ja kiukku nousevat tietoisien käsittelyn piiriin. Siihen sisältyy lapsen kiukku siitä, kuinka isä sai nukkua äidin vieressä ja hänet työnnettiin pois rikkauksien ääreltä. Raha nostaa esiin ulkopuolisuuteen liittyvät tunteet.

Vaikka tietoisesti ajattelemme, että rahalla ei saa kaikkea, tunnemme tiedostamattomasti, että ilman rahaa jäämme vaille kaikkea. Esimerkiksi perintöriitojen yhteydessä taustalla vaikuttaa enemmän sisarkateus kuin taloudellinen realiteetti. Meistä tulee perinnönjaossa taas lastenhuoneen riitojen osapuolia. Rahasta puhumisella vain todistellaan, kuinka aikuisia ja kehittyneitä ollaan. Rahalla pyritään peittämään lapsipuoli ja siihen liittyvät fantasiat sekä häpeä, joita niiden tunnistaminen aiheuttaa.

Raha ja yhteiskunta

Raha on aikamme jumala, jota tavoitellaan. Suomessa äänestettiin miljonääri pääministeriksi ja Yhdysvalloissa presidentiksi. Kai he edustavat, jos ei meitä, niin sitten halujamme. Myös julkisessa terveydenhuollossa puhutaan vain rahasta. Keskustelua käydään yleensä ainoastaan hallinnossa eikä potilaiden tai terapeuttien välillä. En ole nähnyt psykiatrian poliklinikkaa, jonka seinällä julistettaisiin: "Käyntisi hinta on 200 euroa." Työntekijät ja potilaat tuntevat syyllisyyttä, jos aihetta sivutaan. Rahasta puhuminen herättää voimakkaan tarpeen puolustautua. Ihan kuin työ ei olisi sen arvoista? Rahaan liittyvät ahneus, häpeä ja syyllisyys koskettavat kaikkia. Julkisen puolen potilaille on tärkeä tuoda esiin, että ilmaista hoitoa ei ole vaan psykoterapeutti saa palkan sa verorahoista. Kun hoito koetaan ilmaiseksi, sitä vähätellään. Suurin kärsijä on potilas, joka ei pysty luottamaan ja heittäytymään täysin riippuvaiseksi hoidostaan. Vähättelyyn sortuu joku yksityispuolen terapeuttikin: parempi tuntipalkka ja yrittäjyys tekevät yksityissektorin työstä fantasiaissa parempaa. Todellisuudessa yksityissektorin psykoterapeutin palkan maksavat samat veronmaksajat. Suurin osa pitkäkestoisessa psykoterapiassa käyvistä potilaista saa tukea Kelalta. Lopuistakin valtaosa on ns. Valtava-potilaita, joiden hoidon maksavat kunnat ostopalvelurahoistaan.

Säästämisestä on tullut terveydenhuollon johtajien tärkein tavoite. Siksi laitospaikkojen lakkauttamista ja lyhythoitoja ihannoidaan. Säästäminen tuo arvoniimiä ja tulospalkkioita. Siitä muodostuu tärkeämpää kuin saavutettavasta terveyshyödyistä ja laadusta. Kilpailukykyä haettaessa ei katsota, mille ryhmälle ja millaisia palveluita olisi järkävä tuottaa. Ennen iloittiin, jos onnistuttiin saamaan lisää rahaa psykiatristen potilaitten hoitamiseen mutta nyt sitä, kuinka vähällä pärjäämme. Millaisen piilotajuksen viestin annamme, kun haluamme panna nostaa potilaitten kärsimyksen poistamiseen mahdollisimman minimaalisesti? Samaan aikaan masennus on suuri työkyvyttömyyden aiheuttaja. Psykoterapeutti ansaitsee palkkansa, jos edes pieni osa hänen potilaistaan toipuu

työkykyisiksi. Näin helposti päädyin mittaamaan työtämme rahassa, vaikka inhimillisen kärsimyksen vähentyminen ja sukupolvien välisen ketjun katkeaminen on tärkeämpää. Sote -ratkaisun yhteydessä puhutaan paljon asiakkaan valinnanvapaudesta. Jos asiakkaat saavat valita vapaasti, he valitsevat pitkän psykoanalyttisen psykoterapian. Koska saman tietävät psykiatrian päättäjät, he pyrkivät jotenkin rajoittamaan potilaan vapautta valita. He ohjaavat valintoja kohti lyhyempää ja halvempää.

Jos välttellemme rahaan liittyviä kysymyksiä tai väheksymme työmme rahallista arvoa, se heikentää ammatillista tilannettamme esimerkiksi siten, että sen takia puuttuvaksi jäävä raha on poissa koulutusmahdollisuustamme. Ambivalentti suhteemme rahaan näkyy Carringtonin mukaan usein konfliktina idealismin ja humanismin välillä: materialismin ja muiden arvojen, kuten altruismin sekä itsekkyyden välillä. Näihin liittyvät ongelmat ovat yleisempiä naispuolisten terapeuttien kohdalla, jotka käyvät enemmän sisäistä taistelua omien ja toisten tarpeiden välillä. Sen takia naisanalytikoilla on usein alhaisemmat palkkiot kuin miehillä. (Carrington 2015, 8.) Löytyykö tästä myös yleisempää selitystä siihen, miksi naisten palkka on muillakin aloilla miehiä heikompi? Nordean tekemässä tutkimuksessa tyttöjen havaittiin saavan viikkorahaa 20 % vähemmän kuin pojat (Junnila 2005). Tiedostamattomat fantasiat ja ilmiöt vaikuttavat rahan ansainnan ja jakamisen taustalla kehdosta hautaan. Myös naisterapeutin on kyettävä kouluttautumaan, hoitamaan itseään ja lomailemaan riittävästi, jotta hän voi tehdä työnsä täysipainoisesti. Puhumattakaan vastaanoton vuokrien ja eläkemaksujen maksamisesta, jotka palkkioita moittivat tai häpeävät usein nohtavat.

”Kyltymätön rahanhimo, jolle mikään ei riitä, on paljon suuremmaksi turmioksi kuin äärimäinen köyhyys, sillä mitä suurempi on himo, sitä suurempi on puute” (Demokritos 460–371 eaa).

Artikkeli hyväksytty 12.3. 2017.

Kirjallisuus

- Allén, Tuovi, Heinonen, Visa, Pantzar, Mika** (1992). Isä tuo rahat kotiin ja äiti tuhlaa ne: retki suomalaisen talouspolitiikan retoriikkaan. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 88(4).
- Carrington, Anca** (2015). Money as emotional currency: Psychoanalytic ideas. London: Karnac Books.
- Freud, Sigmund** (2010). Unien tulkinta. Suom. Erkki Puranen. Helsinki: Gummerus.
- Freud, Sigmund** (2012). Erään toivekuvitelman tulevaisuus. Suom. Markus Lång. Helsinki: Books on Demand.
- Ihanus, Juhani & Tuohimetsä, Martti** (2015). Siltoja rakentamassa – peilisuista psykoanalyyysiin: Vittorio Gallesen haastattelu. Psykoterapia, 34(2), 135–142.
- Jaakkola, Taina** (2006). Päätöksenteko käyttäytymisperustaisessa taloustieteessä. Lappeenrannan tekninen yliopisto. Tutkielmaseminaari, 2006, 16–18.
- Junnila, Asta** (2005). Taskuraharikkaat. Tilastokeskuksen julkaisu Tieto aika, 2005.
- Klemelä, Esko, Mälkönen, Kristiina, Sammallahti, Pirkko** (toim.) (2012). Terapeutin huoneessa: kirjoituksia psykoanalyttisesta menetelmästä. Helsinki: Therapieääitiö.
- Lönnrot, Elias** (2005). Kalevala. Jyväskylä: Gummerus.
- Kauko, Karlo** (2012). Mitä raha on? Suomen Pankin Studia Monetaria luento. Julkaistu internetissä. http://www.euro.fi/uploads/miscfiles/Studia_monetaria_Kauko_kevat_2012.pdf
- Perelberg, Josine R.** (2010). Tila ja aika psykoanalyttisessä kuuntelemisessä. Psykoterapia, 29(3), 207–214. Pylkkänen (2012).
- Pylkkö, Pauli** (2009). Sammon varjo. Teoksessa Luopumisen dialektiikka. Taivassalo: Kustantamo Uuni.
- Segal, Hanna** (1994). Melanie Klein ihmismielen ymmärtäjänä. Suom. Veikko Sahla. Helsinki: Yliopistopaino.
- Setälä, Emil N.** (1932). Sammon arvoitus. Helsinki: Otava.
- Tarkiainen, Viljo** (1911). Aino ja muut Kalevalan naiset. Porvoo: WSOY.
- Toiviainen, Seppo** (1998). Rahan filosofia. Yhteiskuntapolitiikka, 63, 193–195.
- Trachtman, Rickhard** (1999). The money taboo: its effects in everyday life and in the practise of psychotherapy. Clinical Social Work Journal, 27(3), 275–288.
- Tähkä, Veikko** (1972). Psykoterapian perusteet psykoanalyttisen teorian pohjalta. Porvoo: WSOY.